

Filosofická propedeutika a filosofická politika [ETF UK]

Ladislav Hejdánek

This is a part of the original document:

[Filosofická propedeutika a filosofická politika \[ETF UK\]](#)

jedná se o část původního dokumentu:

[Filosofická propedeutika a filosofická politika \[ETF UK\]](#)

◆ přednáška, česky, vznik: LS 1989/1990

◆ lecture, Czech, origin: LS 1989/1990

Filosofická propedeutika a filosofická politika [ETF UK] [1990]

[strojový, neredigovaný přepis – model Gemini 3 (flash/pro) – únor 2026]

--- (s1_cleaned.flac) ---

Hejdánek: Tak přátelé, předpokládám zase, že si trochu pamatujete, kde jsme minule skončili. Přišli jsme do bodu zvláště naléhavého, kdy se ukazuje velká komplikace, největší komplikace, počáteční tedy, základní komplikace, do které se filosofie a filosof dostávají, když se objevuje pokušení, aby filosof našel a formuloval takové argumenty pro obec, které by byly pro obec subjektivně přesvědčivé a přijatelné tedy, ale subjektivně přijatelné, a které by byly na druhé straně pro filosofii výhodné v tom smyslu, že by ta společnost nejenom tolerovala, ale přímo podporovala filosofické úsilí.

Ta komplikace spočívá právě v této pokušitelské úloze, která se těm filosofům a filosofiím sama podává. Ti lidé přece nevědí dost dobře, co to je filosofie. Nechápu. My filosofové víme. Ale přece jim to musíme nějak lidsky říct. Doufám, že tam všude slyšíte, jak by se to přeložilo do *teologičtiny*. My víme, jaký je ten Bůh, my víme, jaký je ten Bultmann a já nevím kdo jiný, ale my to přece nemůžeme kázat. A tak jim to musíme nějakým způsobem... Vždyť potřebujete salár, potřebujeme, aby nám chodili do sboru. Nemůžeme je odradit. Nemůžeme to dělat tak, jak to dělal Daneš, že mu tam chodilo pár lidí a on o tom prohlásil: „No, ale po roce kázání tam budou už nejméně dva lidé, kteří mi začali rozumět.“ Tohle farář nemůže dělat. Tak jim musí dát, co potřebují, tak nějak je duchovně povzbudit, potěšit, a když se hádají, tak je uklidnit a sprátelit. A pak vedle toho a nezávisle na tom si pěstuje tu teologii. Nebo nepěstuje také, podle toho, jak přijde na případ.

To je veliké pokušení. A v tomto pokušení je samozřejmě každý filosof také. A já tady mluvím o vztahu filosofie a politiky. Vy si to pak vždycky překládejte do těch svých perspektiv. A je to neadekvátní, je to nelegitimní. Filosof tohle nemůže připustit. Tím totiž filosof by narušoval legitimnost svého vlastního filosofického přístupu a přestal by být filosofem, přestal by filosofovat a začal by upadat do sofistiky. *Sofistika* spočívá v podstatě v tom, že přesvědčuji toho druhého tak, aby byl přesvědčen, a přitom já vím, že to má nějakou vadu. Filosof musí přesvědčovat takovými argumenty, které jsou legitimní z jeho hlediska také. A tahle potíž je obrovská, protože to, co je legitimní z hlediska filosofa, se málokdy jeví jako legitimní a oprávněné z hlediska lidí, kteří nevědí nic o filosofii.

A tedy nejde o to najít nějaký kompromis. Nejde o to žít schizofrenně, to prostě nesmí ani filosof, ani teolog. Musí se pokoušet vždy znovu o nějaké řešení. A nám teď půjde o to, jak asi kterým směrem to řešení se může a má a smí hledat. Úkolem filosofie je formulovat také takové důvody, proč filosofie má být nejen tolerována, ale podporována v obci, které nejenom ta obec přijme, ale o kterých bude nadále filosof přesvědčen, že jsou pravé. To jest ty důvody musí být také filosoficky legitimní, nejenom pro filosofii výhodné.

V této věci selhává Sokratés právě tím, že nedovede pozitivně chápat politickou filosofii. Sokratés je první velký myslitel, který se obrací zády k přírodě a který se stará o lidské věci. Ale o ty lidské věci se nestará dost filosoficky přijatelně, dost filosoficky legitimně. A jeho chyba je právě v té stránce filosofování, kterou se my chceme tady zabývat nebo zabýváme, totiž v té stránce političnosti filosofie nebo v té stránce filosofické politiky. Ta filosofická politika není Sokratovi dost jasná, a proto se proti ní provinuje způsobem, který někteří se snaží obhajovat, jiní kritizovat, jiní sice kritizovat – například Hegel –, ale nakonec interpretovat jako nezbytnou záležitost a tak dále.

Sokratés svou úlohu, svou politickou úlohu v Athénách chápe způsobem, který nemůžeme nekritizovat. V té své řeči před svými soudci se chápe nebo se doporučuje jako střech, který nedovolí

tomu velkému, ušlechtilému koni nebo té velké ušlechtilé kobyle obce, která je poněkud nehybná a nakloněná k obzvláštní chrupnosti, tak ten střechek jí nedovoluje, aby zbytek života prospala. V tom vidí své dokonce božské poslání, aby působil jako střechek, který ovád, který obtěžuje to ušlechtilé zvíře, takže se musí ohánět a trhat sebou a tak dále, aby se toho střecha zbavilo. Ten přírům dost vystihuje způsob, jak reaguje obec, jak reagují občané na filosofii, ale těžko jej můžeme považovat za přijatelný z hlediska filosofie. Sokrates navíc tam uvádí jako doklad, že toto je jeho božské poslání, jako doklad uvádí svou vlastní chudobu. To byl samozřejmě další moment provokace, protože v Athénách chudí nebyli nijak považováni za vážené. On vlastně tím, že poukázal na svou chudobu, tak poukázal na to, že jeho slova neplatí v očích mnoha Athénanů.

V této věci my v Čechách možná a zejména mezi protestanty nejsme ani schopni dost domyslet, jaká to byla provokace, když poukazoval na svou chudobu. My pro to máme jiné kategorie, jiné porozumění, protože jednak my Češi jsme ztratili po třicetileté válce jak inteligenci, tak šlechtu, čili své vyšší vrstvy. Jako národ jsme jen tak tak přežili jako sedláci, nevolníci, kteří se pak z toho těžko probírali, ale nakonec jenom v podobě sedláka. Vlastně já nevím, jak to je s každým z vás, ale podívejte se na své předky, já mám dojem, tak nejdále třetí čtvrtá generace zpátky pocházejí všichni z venkova, někteří možná méně. Tady není žádná delší doba buržoazních tradic a už vůbec tady nemáme tradice a mentality šlechtické, *gentlemanské*.

To je důležitá věc. My jsme jacísi přirození demokraté, přirození socialisté. Když někdo vyrostl trochu moc, tak ho už začneme podezírat, co kde ukradl nebo koho podvedl, jakým nečistým způsobem se dostal na to vyšší místo. Nám nemůže nikdo vysvětlit, proč je lepší než ti druzí. Okamžitě začneme odhalovat, že není lepší než ti druzí, zejména ne než my, a tak dále a tak dále. To patří k mentalitě, která nemá cenu ji moralizovat, má své pozitivní i negativní stránky, ale to je faktická záležitost. Proto některým věcem nerozumíme. Když Sokrates tady poukázal na vlastní chudobu, tak u nás by to nedělal, protože by si připadal jako vlezle. To vypadá jako že se podbízí. A Sokrates tam jedná všechno možné spíše než podbízivě. Tam provokuje. Čili i toto byla provokace.

Ale už nechme toho, že jenom provokoval. To je základní chyba, to mu vytýká třeba Hegel a vytýká mu to náš Rádl. Když si přečtete o Sokratovi v *Dějínách filosofie*, tak vidíte, jak Rádl velmi ostře odsuzuje Sokrata za to, že provokoval ty prosté občany, kteří tam přišli a nemohli se dost zorientovat, a on jim nepomohl. A Rádl naznačuje, že vlastně si to zavinil všechno sám, protože, a to už je u Hegela, že kdyby neprovokoval, kdyby býval počítal s tím, že to jsou koneční, omezení lidé jako ostatně on, a vyšel jim trochu vstříc té jejich omezené lidskosti a vyložil jim to trochu, tak těch pár lidí, co hlasovali, co dělali většinu, když byl odsouzen jako vinný, těch pár lidí by býval asi získal na svou stranu, takže by odsouzen nebyl. To už říká Hegel, že si to vlastně způsobil svou drzostí, svou provokativností sám.

Ale to je vlastně otázka chování. Já mám dojem, že to je takový způsob argumentace, který musíme odmítat, zejména také proto, že je velmi aktuální a my se s ním každý den setkáváme. Když nelze oponovat nějakému argumentu věcně, tak okamžitě jsou pohotoví lidé, kteří poukazují, že to řekl špatně, že to řekl nebratrsky, že použil ne zcela košer slova, že vypadal ošklivě a tak dále. Ihned se přistoupí ke kritice formy, od té věci se přistoupí ke kritice formy.

Proto mně je ta kritika jak Rádlova, tak zejména Heglova nesympatická, i když u toho Rádla cítím něco jiného, totiž výtku, že Sokrates nebyl dost lidový. To není od Rádla žádný úhyb. Rádl byl přesvědčen, že postupně v dějínách filosofie musí být stále víc lidová. Čím víc bude filosofie pokračovat, tím musí být lidovější, říkal. A myslel tím něco, co možná bychom mohli interpretovat způsobem, který nevím, zda najde porozumění u vás a zejména asi nikoliv u jiných a v církvi, totiž že čím víc se bude ukazovat, že teologové nebudou schopni oslovit široké kruhy ve společnosti, čím více se teologové budou omezovat na stařečky a na hynoucí sbory a tak dále, tím víc bude zapotřebí, aby filosofie byla lidová a

dovedla oslovit všechny ty, kteří do církve nepatří a kteří také potřebují jakousi základní asistenci, pomoc a orientaci ze strany intelektuálů. A přitom jsou neschopni pochopit, o co jde, když jim tam někdo začne kázat.

Tedy já mám dojem, tohle nemohu přesně doložit, ale mám dojem, že tohle tam bylo, že filosofie bude na sebe muset vzít to břemeno, které na sobě měla teologie po dlouhé věky. A to prostě proto, že ta teologie přestává fungovat. Že teologové už nedovedou oslovit toho moderního sekularizovaného člověka, že jediný způsob, jak jsou schopni hovořit a přesvědčovat, je, že na začátku musí být obřízka, byť duchovní, byť ideologická. Nejdřív musí uvěřit, nejdřív musí se rozhodnout pro Pána, a pak už to jede. Ale do té doby nemá teolog, co by řekl. Tedy v této situaci opravdu to vypadá, že tady už není nikdo, kdo by mohl ty široké vrstvy lidí, kteří jsou mimo církve a kteří jsou stejně ale dětmi té evropské tradice, oslovit. A církve si zužuje stále pole své působnosti, má dojem, že se soustřeďuje na hloubku, a zatím zůstává v té kaluži, jak říkám, a nechává ty ostatní bez ovlivňování, bez péče, a ta naprosto většina společnosti je pro ně *massa perditionis*, o kterou se nestará. A když tak těmi plakátky prostě: obraťte se k Pánu a tak dále. Koho to osloví? Jenom ten, kdo je na to připraven už předtím, koho není třeba oslovovat. Možná také ještě jsou výjimky nějaké, omyly a tak, ale...

Tedy to je zase *extempore* k výkladu určitému, který má bezprostřední důsledek pro myšlení teologické, ale něco na tom je. A pro mě osobně, když už jsem se jednou kdysi ve svém mládí rozhodl pro filosofii a ne pro teologii, tak to vlastně bylo rozhodnutí na celý život a já nemohu jinak než počítat s tou filosofií pořád jako s disciplínou, která musí na sebe aspoň v mém případě vzít tu odpovědnost a vyřídit to nejpodstatnější z poselství křesťanského, z poselství evangelia, z poselství celé té dlouhé tradice židovsko-křesťanské způsobem filosofickým, na teologii nezávislým. Poněvadž kdybych to dělal na teologii závislým, tak bych to učinil závislým právě na té neschopnosti oslovit ty široké vrstvy.

Ale vraťme se k tomu příměru. Svým způsobem jsem teď zafungoval jako Sókratés jako střeček. Předpokládám, že vás to trochu probudilo. Nemyslím tady, ale tak... Ten Sókratův příměr je založen na myšlence, že střeček je a musí být koni nepříjemný. Mám dojem, že si to také hodně křesťanů myslí, že ten začátek je berný, že se člověk musí rozhodnout se všeho vzdát. My na to máme ty příklady také v evangeliu: všeho vzdát a jenom jedno zvolit, to jedno potřebné. V tom špatném překladu Kierkegaarda tam to máte zdůvodněno, jak se člověk musí orientovat na jedno a jaké jsou podmínky a okolnosti a tak dál. Ale mně to připadá nepřesvědčivé. Někdy to může tak být, ale dělat z toho zásadu, být přesvědčen, že už protože je něco hořké, tak že to léčí, mně připadá velmi nepřesvědčivé.

Sókratés na tom pak pracuje dál a dovozuje, že nemůže vyváznout bez pohromy ten, kdo by se poctivě stavěl na odpor množství a kdo by chtěl zabraňovat, aby se v obci dělo mnoho nespravedlivého a protizákonného. Mně to připadá víc než jako filosofie jako ideologie neúspěšnosti. Nikdo není nakloněn zdůrazňovat, jak je naprosto nezbytné, aby člověk ztroskotál, než ten, co ztroskotál nebo ztroskotá. A nevím, jestli to je dost přesvědčivé. Nemám rád, když nacházím opětovně u Patočky takové soudy, že Scheler nebo Rádl a tak dál měli velké plány, ale ztroskotali. Do jisté míry je pravda, že každá filosofie musí ztroskotat na té pravdě, poněvadž žádná filosofie není pravda, tudíž tedy z hlediska pravdy vždycky musí ztroskotat nějak tak či onak. Ale proč si na tom zakládat? Smysl filosofie není ztroskotat, stejně tak jako smysl života není umřít. Ano, všichni zemřem, jenomže než zemřem, tak máme tady nějaké úkoly, které spočívají v něčem jiném než se připravovat na smrt.

A proto také filosofie, která předem kalkuluje s tím, že ztroskotá, je špatná filosofie. Ano, každá filosofie ztroskotá, ale v momentě ztroskotání se pravá filosofie raduje a neinterpretuje to jako nějakou osudovou záležitost, že musí nakonec ztroskotat a už předem myslí na tu smrt – to je to Heideggerovo *bytí k smrti*, to je prostě vedle. Filosofie je doma, říká Rádl, tam, kde jí země mizí pod nohama a kde se vznáší k nebesům. A nemyslí v tu chvíli na to, že spadne a natluče si. Samozřejmě že spadne a natluče si, to každý filosof ví a natluče si mnohokrát, ale přece nedělá filosofii proto, aby si natloukl.

Tedy tohleto mně připadá ten moment, kdy Platón Sókratovi, ať už právem či neprávem, dává do úst jakousi divnou zpotvořenou ideologii. Tam čteme: kdo vsutku bojuje za právo a chce být jen na krátký čas zůstat bez pohromy, nezbytně musí žít v soukromí a nebýt člověkem veřejně činným. Já bych u této věci zůstal, protože náš milý prezident v Kongresu vyřizoval účty s některými zdejšími, kteří nešli do funkcí politických a trvají na své politické nezávislosti. Nevím, proč si zvolil zrovna tak vzdálené místo, odkud střílí přes celý oceán, ale nepochybně to je vržená rukavička. Rukavička vržená velmi obratně, neměla-li spadnout do moře. Dospěla až sem, sice pomocí techniky, ale dneska už prezidenti mají tuto techniku k dispozici, jak víme. Objevil se v naší televizi. Já jsem to ještě nekontroloval, někteří mně říkali, že to tam nenašli, takže možná, že se to v novinách objevilo trochu cenzurováno. To bylo také zajímavé, že už začínáme cenzurovat vlastního prezidenta, ale ještě to zkontroluju v několika novinách. Ten Havlův argument je, že je to falešně distancovat se od politiky a politických funkcí, nebrat na sebe odpovědnost – to je výslovně jeho termín, jeho formulace, nebrat na sebe odpovědnost a hájit si svou – mám dojem, že řekl takzvanou nebo údajnou nebo něco tak nějak to shodil – nezávislost.

My bychom si tady měli ujasnit – tady je otázka další, jak bude rukavička zvednuta –, tady si musíme ujasnit rozdíl mezi politickou odpovědností těch, kteří na sebe politické funkce berou, a politickou odpovědností těch, kteří na sebe ty funkce neberou. Ta funkce je pokaždé jiná a bylo by velmi nesprávné, kdyby jedni těm druhým tu odpovědnost odpírali. Politická odpovědnost může spočívat právě tak v tom, že na sebe beru funkce, jako v tom, že na sebe funkce neberu. Ta odpovědnost je pokaždé jiná a my si ji musíme zpřítomnit.

Když na sebe funkci někdo vezme, tak je vždycky v nebezpečí, že ta funkce ho deformuje. A proto potřebuje *korektiv*. A měl by si vážit těch, kteří nejsou ve funkcích a kteří eventuálně poukazují na začínající korumpovanost nebo korupci těch, kteří jsou v mocenském postavení. Tady už nejde jenom o nějakou funkci, ale o mocenskou funkci.

Je zvláštní, že člověk postavený v mocenské pozici začíná být neurotizován tím, že někteří v těch pozicích nejsou. To samo o sobě je podezřelé. Mně se zdá, že dneska do těch politických pozic šlo tolik lidí, že těch, kteří to odmítli a od kterých se to dalo čekat, že to neodmítnou, že jsou v menšině. Že jsou zanedbatelní co do počtu. Já nevím, jestli se mýlím. Tady já nepočítám všechny dohromady. Jsou lidé, kteří nešli do funkcí proto, že mají dojem, že na to nestačí. Jsou lidé, kteří nešli do funkcí proto, že ti druzí o nich mají dojem, že na to nestačí. A pak spousta lidí do funkcí šla proto, že vůbec neviděli, že by do nějaké funkce mohli jít, neměli nikdy příležitost, ta otázka se před nimi neotevřela. Tak o této naprosté většině lidí nemluvíme. Mluvíme o těch, pro které nejít do funkce znamenalo rozhodnout se. Nikoliv nebýt vyzván, nýbrž odmítnout.

Já mám dojem, že těch lidí, kteří to odmítli, byli schopni, nejsou toho názoru, že by byli neschopni – to jest není to z žádného komplexu méněcennosti nebo z nějaké nervozity, z nějakého sebepodceňování –, ale že se opravdu rozhodli to nedělat, i když by to mohli dělat, tak jak to ukazuje třeba *Platón*, že těm *filosofům* se sice nechce, ale ta obec je má donutit. Že to by byli ti nejlepší vládců právě, kteří nechtějí vládnout.

Že těch lidí je strašně málo. Je udivující, že ti, co jsou v těch funkcích, jsou tak alergičtí na těch pár, co do těch funkcí nešli. Už to samo ukazuje, že si v těch funkcích nejsou tak docela jisti, že si nejsou tak docela jisti, že jsou na pravém místě. A to je jistě pochopitelné, protože naprostá většina z nich jsou političtí amatéři. A štěstí je, že to jsou političtí amatéři, protože ti profesionálové několikrát za sebou v minulosti i dnes selhali. A selhali by zas. Tedy mít tam dneska profesionála, tak to projede. Dneska tam musí být neprofesionál. Oni se časem z nich ti profesionálové stanou a pak bych doporučoval je vyměnit za nové neprofesionály.

Profesionálové mají být na úradech. Mají fungovat tak, aby všechno šlo hladce. Ale rozhodovat politicky mají vždycky neprofesionálové, poněvadž profesionálové jsou vždycky v nebezpečí – a asi v nebezpečí, kterému se nikdo není schopen ubránit po delší dobu –, že na sebe nabalí nějaké ty deformace. Začnou myslet způsobem, který je jim nevlastní a který prostě přijímají z tlaku té funkce, tlaku těch souvislostí, tlaku těch ostatních a tlaku těch profesionálů v těch různých úradech.

Každý ministr se stává obětí svého ministerstva a každý prezident se stává obětí kanceláře prezidentské. Proto také je velice rozumné, že náš prezident si mezi své poradce vybral lidi, kteří ničemu nerozumějí nebo téměř ničemu, protože mu nebudou radit špatně s tím prsným *patošem*, že jsou to odborníci. Poněvadž nebezpečí, že on by to nakonec vzal... Poněvadž, jak se ukazuje, tak když tam přijde někdo jako odborník, třeba na právo a na ústavní záležitosti, tak náš pan prezident se nechá přesvědčit a ztratí svou jistotu, kterou měl jako muž zdravého rozumu.

Tedy vzít na sebe funkci je vždycky problematické. A my si musíme, zvláště my, kteří chceme navazovat a doufám navazujeme na tradici české reformace, si musíme být vědomi toho, jaké nebezpečí je spojeno s tím, když na sebe někdo bere mocenské funkce. Já se obávám, že jedno ze znamení toho, v jaké krizi je naše církev, je, že naprostá většina církve přijala jako vyznamenání, že náš senior se stal státním funkcionářem, vysokým státním funkcionářem, náměstkem ministerského předsedy. Místo co by člověk čekal, že v české tradici reformační ihned všichni začnou uvažovat, zda to je možné a jestli to není nebezpečné a jestli vůbec ta... a když tolik se toho namluvalo o tom *klerikalismu* a já nevím co všechno. A najednou to všechno upadne pod stůl a všichni se cítí nebo téměř všichni se cítí poctěni, že náš malý český bratr se stal ministerským...

Jiný hlas: Místopředsedou.

Hejdánek: To je na pováženou. A teď si představte, že takový funkcionář začne být neurotický, protože někdo o tom má pochybnosti a cítí se ukřivděn, ne že by vzal vážně některé námitky. Ne, ale má dojem zhrzenosti. A začne – on nezačal ještě –, ale jiný začne přes oceán vyčítat, že někteří se vyhýbají té své odpovědnosti pod záminkou, pod údajnou nezávislostí. Tohle může říct prezident jenom v zemi, která neumí politicky myslet. A jestli proti tomu se nevzedne velká vysoká vlna odporu a kritiky, tak je to jenom další doklad, jak jsme politicky nezralí. Já to nevyčítám prezidentovi, protože ho znám. Ale v té společnosti, jestli se nikdo neozve, leč zase těch několik, kteří tímto byli označeni – to jest ti, kteří tu odpovědnost na sebe neberou údajně proto, že si hájí tu svou nezávislost –, no tak to je vysvědčení pro celou společnost. Je tedy teď na těch, kteří ty funkce na sebe nevzali plánovitě, ačkoli mohli, a kteří takto byli označeni a svým způsobem *ostrakizováni*, je na nich, aby sami sebe hájili? Mají oni vyložit, proč tady musí být lidé, kteří nejsou ve funkcích a kteří budou kriticky posuzovat, co dělají ti, co jsou ve funkcích? Mají oni to zapotřebí, aby se obhajovali? Anebo tady snad mají být lidé, kteří jako první zareagují tím, že řeknou: no ale přece vždyť my potřebujeme obojí. My přece nemůžeme to nechat jenom v rukou těch, kteří jsou ve funkcích. Vždyť my, kterých je většina, my nejsme ve funkcích. A ti lidé, co nejsou ve funkcích, ti rozumí lépe tomu, co chceme a co potřebujeme, než ti, co jsou ve funkcích. My potřebujeme nějaké své mluvčí, někoho, kdo nám lépe rozumí, protože má pozici podobnou jako my. My takové lidi potřebujeme, aby i to, co my

přehlédneme, aby oni nepřehlédli. Jestli se neozvou takovéhle hlasy, tak to bude dost špatné svědectví pro naši společnost a pro to, jak se u nás politicky myslí.

Ale vraťme se ještě k tomu Sokratovi, máme ještě chvíli čas, ano, malounko. Ta myšlenka – já to znovu přečtu –, kdo vsutku bojuje za právo a chce být i na krátký čas ušetřen pohromy, nezbytně musí žít soukromě a nebýt člověkem veřejně činným. Ta myšlenka je špatná, zvrácená. My v českých dějinách máme muže, středověkého intelektuála, abych opakoval po Kosíkovi – významného českého intelektuála ve středověku –, který to formuloval úplně jinak, stručně, *lapidárně* a naprosto korektně: Kdo říká pravdu, tomu hlavu rozbijí. A z toho vůbec nevyplývá, že má utéct. Ne, jde hlavou proti zdi. Ne do soukromí. Naopak, vycestoval až do Kostnice. A věděl, jak to skončí, nebo tušil. A to jde ostatně ještě dál, tahle ta problematika, to špatné myšlení, jak ho najdeme u toho Sokrata líčeného Platónem. Jde dál, než je nutno. Tam už se nemluví jenom o *filosofech*, u kterých by přece jenom se mohlo říci: no, ona to byla taková tradice, zalézt někam a tam si meditovat a tak dále, oni *filosofové* přece jenom tak jsou a tak dále. Tam je to řečeno o každém člověku. A zase citát: „Cožpak si myslíte, že bych se byl dožil tolika let, kdybych byl činný ve veřejném životě, kdybych způsobem hodným dobrého muže pomáhal spravedlivým věcem a jak je potřebí na to kladl největší váhu? Naprosto ne, občané athénští, ani já ani nikdo jiný na světě.“ To je tak hluboké podceňování slušných lidí na světě. To je tak neuvěřitelné pohrdání lidmi. Předpokládat předem, když držím správnou věc, že samozřejmě ta většina ničeho nepochopí, ničemu neporozumí a mě pomůže upálit.

Člověk se nemůže vzdávat hluboké víry, hlubokého přesvědčení, že mezi lidmi je spousta těch, kteří se nechají přesvědčit, které je možno přesvědčit. Jenom je potřeba to udělat tak, že máme pro ně jisté porozumění. Že i tam, kde jim říkáme něco napříč – porozumět neznamená, že je furt chlácholíme, že jim furt říkáme to, co se jim líbí –, ale my je musíme, my se musíme naučit je oslovit. Ne je jenom provokovat. Provokovat jenom vždycky jako příměs, jako *ingredienci*, jako koření, ale v podstatě musíme být otevření vůči těm lidem. A pak naše zkušenost bude úplně jiná. Aspoň má zkušenost v životě byla jiná. Vždycky se našli lidé, kteří i v nejztracenějším boji vám pomohou.

A také Hus je našel. Ten konec nic neznamená. Musím vám říct, že teda do jisté míry se mně zdá, že ta první církev, která redigovala *evangelia*, že tam udělala taky některé chyby. Že tam nechala toho Ježíše v té úplné samotě. Já si myslím, že to není pravda. Že to je tak mimořádná, tak zcela ojedinělá věc, že je člověk sám. Že většinou je to vždycky jenom tak, že si to myslí, že je sám. Mně se daleko víc líbí ten příběh toho proroka, který zoufal nad všemi a nad vším a pak byl poučen, že není a že vždycky tady jsou ostatkové. Mně se to nezdá možné, že ten Ježíš zůstal úplně sám. Já si myslím, že by bylo potřeba napsat nějaké *apokryfní* evangelium, které by vylíčko, jak aspoň jeden nebo dva lidi bděli, neusnuli. Já tomu prostě nevěřím. Když někdo má několik let vliv na lidi kolem sebe a ti všichni chrápou, když jde o něco nejpodstatnějšího, tak buď si je vybral naprosto špatně a nekvalifikovaně, anebo si to všechno vymyslel a neví o tom, že s ním dva jsou také vzhůru. Mně tenhle moment opravdu nepřesvědčuje. Mně připadá, že to je přitažené za vlasy. Já bych řekl, že to je dodatečná vsuvka, dodatečný výmysl některých lidí, kteří přemýšleli trochu jako Sokrates Platónův, s takovou základní nedůvěrou v lidi. Lidi jsou hříšníci. Ale zase jsou to lidi a je na ně spoleh. Nikdy to není tak, že všichni se na vás vykašlou. A jestliže ano, tak je to většinou vaše chyba a ne jejich. A to u Ježíše nemůžeme předpokládat.

Takže já bych tady skončil, já předpokládám, že to je konec, a za týden na shledanou.

--- (s2_cleaned.flac) ---

Hejdánek: Skončili jsme, i když jsme toho moc neprobrali, jak tady mám před sebou, skončili jsme u toho třetího rysu, před tím třetím rysem, který jsme označovali za specifický pro filosofické myšlení. Je tomu tak? Je to ve vaší pozornosti? Je to přítomno? Já jsem zjistil, že třeba *Heidegger*, jak teď

vycházejí jeho přednášky, tak vždycky zopakoval, a to znamená za ten semestr snad dvacetkrát nebo třicetkrát, tam vždycky řekl celý ten chod toho výkladu od začátku, jako při televizních seriálech takřka. Já nevím, jestli byste to doporučovali, že bych to měl taky tak dělat, a nebo jestli můžu spoléhat na to, že než přijдете, tak si den předtím nebo aspoň ten den ráno přečtete, co bylo minule z vašich poznámek, a že to máte v paměti.

Takže když budete mít připomínky nějaké, tak mi pak řekněte nebo mi je řekněte hned a tak dále. Já teď budu pokračovat. Ty první dva principy, které jsem uvedl, to je ta systematickост a druhá věc je, nebo první byla principiálnost, druhá byla systematickост a nyní máme přijít ke kritičnosti. Proč tyhle tři? Protože jsem řekl, že filosofie je reflexe, ale ne každá reflexe, nýbrž musí ta reflexe být zaprvé principiální, to znamená jít k principům, jít k počátkům. Není to reflexe, která míří dopředu, nýbrž která míří dozadu, k těm základům. Druhá věc je *principium*, principiální, druhá věc je systematickост, systematická, to znamená, že musí usilovat dávat nejrůznější aspekty dohromady, do souvislosti, musí jednotlivé obory svého myšlení dávat do souvislosti s jinými obory myšlení a musí takto udržovat celek jednak ve svém vlastním myšlení, jednak udržovat svůj vztah k celku nebo k jednotlivým celkům skutečným. Tedy tohle tam musí být, proto ta systematickост. Systematickост neznamená, nesmíme ji chápat redukovane jen jako logickou bezspornost. To by bylo málo. Systematickост znamená vysloveně na to orientované úsilí konfrontovat jednotlivé pozice, jednotlivá *filosofemata*, jednotlivé okruhy problémů navzájem a z toho jiskření a z těch napětí získávat inspiraci pro domyšlení věci.

A ta třetí věc tedy, ke které máme přijít dneska, je kritičnost. Pro první přiblížení můžeme přihlédnout k původnímu řeckému slovu *krisis*, což znamenalo rozhodnutí. A to rozhodnutí volbou. Volbou z několika možností. Nelze volit z jedné možnosti. Jedna možnost se málokdy vyskytuje. To pak už ani není možnost. Tedy *krisis* je rozhodnutí na základě volby z několika možností. Ještě u *Sofokla* najdeme, jak mluví o nepravém rozhodnutí či nepravém soudu či úsudku, a je u něho *ukaletchés krisis*. To předpokládá, že také je pravý soud, pravé rozhodnutí možné. Krize tedy v tomto smyslu není jenom něco negativního. Krize je také začátek něčeho nového. Je to možné, krize je moment, kdy se mohou udělat špatná, ale také dobrá rozhodnutí.

Když třeba opakuji do omrzení, že naše církev je v hluboké krizi, tak to není defetismus nebo rezignace, nýbrž to je výzva k rozhodnutí a přesvědčení, že je možno v této krizi udělat rozhodnutí pozitivní. Není to jenom tak, že všechno jde k čertu, ke dnu. Ale mohlo by jít, to je krize. Dnes rozumíme kritičností jistou metodu propracované obezřetnosti. Když o někom řekneme, že kriticky mluví nebo kriticky se chová, tak to je, že až do metody vypracované je obezřetný, že nenaletí všemu.

Tedy ta obezřetnost, která je obsažena v tom pojmu kritičnost, spočívá v připravenosti vlastní myšlenkovou cestu vždy znovu konfrontovat s tím, co je tím pravým, respektive s pravdou, jak v té češtině to je zakotveno v samotném jazyce. Já mám dojem, říkal jsem tady někdy vám v této přednášce o té české tradici pravdy? Tady jsem to říkal, ano. Tedy ta obezřetnost se týká nejenom toho, co je před námi a s čím se setkáváme, ale znamená především, na prvním místě, obezřetnost vůči sobě, vůči svým představám, předsudkům a nějakým za samozřejmé považovaným úsudkům. Kritičnost zahrnuje nutně sebekritičnost. Kritičnost, která je obrácena jen na jiné, není kritičnost, to je polemikost. To je bojovnost, v které není čas na to posuzovat, zda já jsem v pořádku. Prostě jsem v boji a tam není čas na nějaké rozvažování. Kdežto ke kritičnosti patří, že posuzuju stále sám sebe, to, co dělám, a zvažuji, zda třeba jsem neudělal chybu, a to i v situaci, kdy mi to přinese nějaké nevýhody, že třeba jsem zrovna v rozhovoru s někým a on toho mého váhání, toho mého sebekritického uvažování třeba využije a zneužije. Ve chvíli, kdy to přestanu dělat právě z těchto důvodů, tak se stávám jenom bojovníkem, ale nikoliv kritickým myslitelem. Kritický myslitel si ten

luxus musí vydobýt v každé situaci, i když je v ohrožení. Poněvadž pak by bylo velice jednoduché kritické myslitele zlikvidovat tím, že je začneme ohrožovat. Přestanou být *eo ipso* kritičtí.

Jiný hlas: a začnou být bojovníky, a to je přesně to, kam jsme je chtěli dohnat. To je prostě... Takže kritičnost vždycky zahrnuje sebekritičnost.

Nepravé rozhodnutí tedy chápeme jako nekritické nebo nedostatečně kritické. Tady vidíme ten posun u toho *Sofokla*, kde tam každé rozhodnutí kritické je rozhodnutím, volbou z několika možností, a kritické rozhodnutí může být jak správné, tak nesprávné. U nás už došlo k tomu posunu, že když mluvíme, že se někdo kriticky rozhodl, to znamená po kritickém zvážení se rozhodl, předpokládá se, že správně. Když nesprávně, tak to nebylo dost kritické. To je obsaženo v tom slovu.

A my musíme vzít v úvahu, jestli přijmeme ten posun, a nebo naopak ho budeme odbourávat a řekneme si, že když my budeme mluvit o kritičnosti, tak v tom a tom smyslu. Na to má každý filosof a také teolog právo, pokud zůstává v rozmezí svých základních úvah. Jiná věc je, když chce oslovovat další, pak musí respektovat ten jejich slovník; pak to musí říct jinak. Ale pro vlastní uvažování má právo každému slovu vymezit ten význam, i třeba odchýlně od jiných. Filosofie není tolik vystavena tomu tlaku jako teologie, že musí respektovat to obecné povědomí o významu slov. Takže si může dovolit razit určité významy, které nejsou v souladu s obecným chápáním.

Někteří filosofové dokonce toho využívají, ne-li zneužívají tak, že tímto způsobem dělají to, co třeba *Descartes* dělal tím, že psal *latinsky*, takže to nebylo přístupné každému. Prostě zavedou si svou terminologii a tím znemožní jen tak každému bez přípravy a bez řádného vzdělání, aby vůbec mohl klafnout do diskuse. Prostě v tu ránu, jak to udělají, tak se prozradí, že se v tom nevyznají, protože užijí některých slov v jiném smyslu, než je tam původně.

Takovým krajním případem je třeba počátek logického pozitivismu, který ve Vídeňském kroužku, když se uchýlil... teď si nevzpomenu na jméno, malinký moment... jeden z těch počátečních, ten hlavní, jeden z hlavních mužů, do Prahy a byl tady na univerzitě za první republiky, protože musel vyklidit své pozice v Německu. Po anšlusu to bylo myslím, možná že už trochu před. Tak jeho zvykem bylo, že když po jeho přednášce někdo položil otázku, tak mu tak dlouho říkal, že mu ta otázka nedává smysl, dokud ten dotyčný nepřijal jeho terminologii a neřekl to jeho terminologií. No a protože některé otázky v té terminologii nebylo možno postavit, tak tím vyřídil ty, na které neměl odpověď.

A já si furt nemůžu vzpomenout na to jméno, furt mi tam jde *Cassirer*, a je to jiný... *Carnap*. *Carnap*. Byl to *Carnap*, prosím. Tak to bylo věru charakteristické pro tohoto muže, který tady žil nějaký čas zas až do Mnichova, kdy pak zas musel utéct dál, že každému říkal, že mu ta otázka nedává smysl.

Tedy zatím nemáme důvod, proč razit nějaké své pojetí. Prostě budeme předpokládat ve shodě s obecným míněním, že jestliže se někdo rozhodne nesprávně, tak to bylo nedostatečně kritické. Tím nemíníme, že každý má možnost a všechny předpoklady k tomu, aby byl plně kritický. To je nesnadná záležitost a celá cesta filosofie, rozvíjení filosofického myšlení, jde vždycky tou cestou zvyšování kritičnosti, podrobování kritické reflexi i toho, co původně nebylo zamýšleno. A teď se ukáže, že vlastně bylo spolumyšleno – nevědomky, neuvědoměle.

Tím se budeme mít příležitost také důkladněji zabývat. A nyní právě v tomto ohledu, už to byla otázka vztahu k *logu* – to je v té záležitosti systému, systematickosti – už ta otázka k *logu* nás vedla k tomu, že jsem udělal malou poznámku, že nejde jen o zvláštní vztah myšlení k *logu*, ale také k pravdě a vposledu hlavně k pravdě. Tak teď se tady i v té subkapitole o kritičnosti dostáváme také ke vztahu filosofie k pravdě a pravdy k filosofii.

Hned v prvních dobách, kdy se formovala filosofie ve starém Řecku, docházelo k tomu, že filosofové museli reflektovat své vlastní filosofování. To vlastně neříkám nic zvláštního. Jestliže filosofie je reflexe, to znamená, když už ty první myslitele považujeme za filosofy, tak to znamená, že u nich ta reflexe musí být. A tedy museli reflektovat své vlastní filosofování a museli se pokoušet myšlenkově uchopit, co to vlastně filosofování a filosofie je.

Sama tato otázka, pokud si ji dostatečně uvědomíme, stačí k tomu, abychom rozeznávali mezi myšlením, které je jen ve vleku nějakých vnějších tendencí, třeba i tradic, jako tomu je třeba u orientálních takzvaných filosofií, které já nepovažuji za filosofie. Tam je určitá nepochybná dějinná tradice určitého typu myšlení, ale není to typ, který by bylo možno prohlásit za filosofický právě proto, že tam ta kritičnost není dost exponována. Hned tu vidíme, jakým způsobem...

Sama tato otázka, co to vlastně filosofie je, co to je filosofovat, pokud si ji dostatečně zpřítomníme, pokud ji necháme dojít, stačí k tomu, abychom rozeznávali mezi myšlením, které tedy sice může mít nějaké dějinné souvislosti, ale které se s tou tradicí kriticky nevyrovnává, a mezi myšlením, které chce být samostatným svébytným činem, respektive samostatnou svébytnou činností, aktivitou člověka.

Hejdánek: Člověk, který myslí, tak se stává zvláštním způsobem aktivním člověkem. Což je úplně jiná aktivita, než jenom napodobovat to, čemu jsem se naučil. Dalo by se říci, že tady je něco podobného, není to úplně totéž, ale něco podobného, jako je rozdíl mezi řemeslem a uměním.

Řemeslu se naučí člověk tím, že se vyučí u nějakého řemeslníka nebo umělce. Naučí se, jak se to dělá. Ale to samo je předpoklad, ale ne ještě dostatečný předpoklad pro to, aby se stal umělcem. Umělcem se stává, když jen nenapodobuje, nýbrž když za pomoci toho, čemu se naučil, dělá něco nového, specificky pro sebe charakteristického, cosi osobitého.

Tak něco podobného je také s filosofií. Filosofie znamená vždycky něco osobitého. To má dvojitý význam: jednak, že se to nepodobá tomu, co dělají jiní, nebo jen do jisté míry se to podobá. Je tady podoba asi tak, jako je podoba mezi lidmi. Všichni mají dvě oči a mezi nimi nos, v tom se podobají, ale každý má tu tvář trochu jinou. A tak také filosofie se samozřejmě podobá jiné filosofii v některých rysech, ale každá má tu tvář jinou. Tím se liší – to už jsme si řekli – liší se od vědy.

Věda nemá vlastně tvář žádnou. A nebo když, tak je třeba ji velice složitě odhalovat, jak to třeba uměl dělat Rádlo. Dívat se na vědu ne jako na určité učení, na určitou koncepci, nýbrž jako na něco živého. Vidět tam i to, co normálně padá pod stůl, vidět tam určitou náladu, vidět tam určitou mentalitu toho vědce, vidět tam jeho letoru, jeho sklony, tendence a tak dál. To všechno k tomu patří.

Je to rozdíl třeba, když čtete Rousseaua a když čtete o jeho životě. Člověk, který vás okouzlí svým *Émilem*, tak najednou zjistíte, že své děti nechával napospas nějakým výchovným. Nebo Marx, který chtěl zachraňovat lidstvo, tak svého nemanželského syna nenechal ani pořádně, nedopřál mu pořádného vzdělání a dal ho k nějakému sedlákovi, kde ten tam prostě *de facto* zakrnl, uhynul.

Tedy, když chápeme vědu jako to, co všechno k tomu patří – osobnost vědce a tak dále – tak je to možno dělat také tak. A takhle pozoruhodným způsobem se dostával k podstatě i samotného myšlení některých vědců nebo myslitelů Rádlo. Ale nebývá to tak zvykem, většinou se soustřeďuje pozornost k jejich učení bez ohledu na to, jak se v životě chovali, v jakých vztazích žili a tak dále.

Tak u filosofie to je tak, že tam prostě nemůžeme nechat ten život stranou. U těch vědců tak nějak to ještě můžeme pochopit. Darwina je možno vyložit, aniž byste nějak přihlíželi k jeho osobnímu životu. U filosofa tak není možné. Tedy filosof, který... Já vám tady řeknu jeden vtip teď, teda vtip, anekdotu takovou, to se stalo, a znám to od Patočky, ale ukazuje to něco důležitého. Tedy ta teze, kterou to má

dokumentovat, je, že ta povinnost, ten závazek filosofů dospět k integritě zahrnuje také integritu jeho učení, jeho myšlení a jeho života.

No a tohleto je pozoruhodným způsobem v některých případech narušeno. Jeden ten případ je Heidegger, který najednou udělá strašlivej politickej kopanec. A teď je o tom velká diskuze znovu, byla kdysi po válce a nyní znovu ve Francii, protože heideggerovská forma fenomenologie proniká do Francie a tam vzniká odpor. A tomuto odporu vyšel vstříc původně chilský myslitel, který kdysi utekl po tom převratu a dostal se do Evropy a žije v Západním Berlíně, tam přednáší jednak snad jazyk a snad také dělal filosofii, ale zejména pak napsal knihu, původně německy, která byla přeložena a vyšla nejprve ve francouzštině, je to Farias, a napsal takový pamflet proti Heideggerovi.

Ten měl velký význam, velký ohlas ve Francii, protože tam je spousta lidí, kteří nemají fenomenologii rádi a zejména nemají Heideggera a heideggerovskou filosofii rádi. A jak to tak bývá, lidé, kteří nejsou sto porozumět Heideggerovi, tak vytahují, poukazují na tu slámu v botách politických, to jest ukazují stále na to, jak chodil v těch holínkách a jak hajloval a v uniformě, a jak tam působil na té fakultě jako rektor, a interpretují, co v té rektorské řeči vlastně je pronacistické a tak dále. Tohleto už kdysi napsal myslím v padesátých letech jakýsi švýcarský takový ne přímo blázen, ale daleko to do toho nemá, Schneeberger, který napsal *Nachlese zu Heidegger* a tam sebral všechny drby, všechny detaily, které seřadil do té knihy, co vlastně všechno mohl obvinít Heideggera.

Tohle ten Farias to napsal jednak na základě té Schneebergerovy knížky, jednak na základě vlastních ještě nějakých nálezů v archivech a ve starých publikacích a je to do značné míry psáno nebo téměř úplně psáno způsobem pamfletu, to znamená užívá se tam nikoliv kritické metody, nýbrž až mystifikací, že se takovým rétorským a sofistickým způsobem užívá fakt i citátů tak, aby předem vytvořený obraz byl potvrzován. Tedy je to věc nesolidní. Nicméně měla velký ohlas, právě proto, že je nejjednodušší se vyřídit s myslitelem tím, že řekneme, že nosil holínky a nemusíme tu jeho filosofii studovat tím neříkám vůbec, že ta filosofie je bezvady, protože když filosof udělá hrubou politickou chybu, tak je to zároveň vždycky chyba filosofická. Když filosof se dopustí prohřešku vůči etice, tak je to vždycky zároveň prohřešek proti filosofii. To je naprosto stejné jako u teologa.

Je tady třeba ovšem rozlišovat, co se týče na jedné straně obecně uznávané nebo v jistém okruhu uznávané morálky. Ta není pro filosofa nutně závazná, tu jenom musí respektovat a neprovokovat lidi zbytečně, ale jestliže se proviňuje, takzvaně proviňuje proti obecně uznávané morálce, musí mít k tomu hluboce etické důvody. To jest proti nějakému nižšímu příkazu, proti nižší normě se může provinít jedině ve jménu normy vyšší. Ne proto, že by ji jenom relativizoval. Ani pro teologa, ani pro filosofa není možné jenom na základě relativizace si dovolovat věci, kterých by si dovolovat neměl. On může porušit některé příkazy, ale ne proto, že je prostě neuznává, nýbrž že je neuznává na základě příkazu vyššího, norem vyšších.

Tohleto učil také vždycky Rádl a já mám za to, že to je taková základní orientace pro všechny případy, kdy se filosof nebo teolog proviňuje proti něčemu, co se považuje třeba za slušnost. Ano, je to možné. Někdy je třeba narušit to, co je běžné a my to známe z Bible, víte, co dělali proroci, jaké *frajkumšty* vyváděli a jakých provokujících aktů se dopouštěli, jaké pohoršení budili uprostřed svého lidu, aby vůbec probudili někoho z té samolibosti a z toho spánku všelijakého.

Čili, ale je to vždycky proto, že to je postaveno pod vyšší normu. Je možno provokovat něčím, co by nikdo neudělal, ale musí se nakonec ukázat, že to bylo skutečně záměrně uděláno kvůli tomu, aby se něco podstatného z toho poznalo. Nemůže to být jenom proto, že to neuznává. To si filosof ani teolog nikdy nemůže dovolit. To si snad může dovolit nebo je možno být k tomu trochu tolerantnější v případě spisovatele, básníka a tak dále. To jsou takoví lidé, kde člověk leccos odpustí. Ale tohle si nemůže filosof ani teolog dovolit.

Bohužel řada filosofů a teologů si to dovoluje. Já teď se konečně vracím k té anekdotě, kterou jsem slíbil, která trošičku odlehčí ten výklad. Stalo se největšímu etikovi, největšímu teoretikovi, mravnímu mysliteli tohoto století po mém soudu Maxu Schelerovi, ten se stal tenhleten trapas. Psal svou velkou etiku. A když ji končil – on ji nosil stále s sebou, poněvadž když filosof píše svou knihu, tak ji nenechá nikde, poněvadž by mu ji někdo mohl ukrást nebo mohla by se ztratit, shořet a tak dále, když tak může shořet i s ním, ale ne někde a on pak bude bez ní, prostě každé to nosí v aktovce nebo nejlépe na prsou takhle – a tak to nosil také s sebou a když to dodělal, tak to šel oslavit do takového podivného podniku, který nebyl daleko od veřejného domu. A stalo se, když tam k ránu odtamtud odcházel, že ten rukopis tam omylem nechal.

Načež ten majitel, právě proto, že se mu vytýkalo, že to je veřejno- a tak dále a že teda shazoval – ono to tak nebylo úplně, no ale prostě ta pověst v tom městečku malém universitním, na malým městě je vždycky problém a teď ta universita, tím celé to městečko žije – tak oni poslali potomka, kterého v tom městečku každý znal. Tak ho poslali s tím rukopisem na universitu. A ten tam přišel na děkanství nebo dokonce snad na rektorát, to už nevím přesně, Patočka nám to líčil, už je to dost dávno a já jsem si to přesně nepamatoval. A tam to oficiálně odevzdal, že si to u nás pan profesor zapomněl.

Takže samozřejmě páni kolegové byli na koni a utahovali si ze Schelera a nejdřív prolistovali, poněvadž ten tam byl přednášet, prolistovali, co to je: *Etika*! Ale, ale... Takhle teoretik etiky, a kdepak on si to zapomněl. Tak prostě si ho dobírali. A Scheler na to našel – v takové situaci člověk volí stéblo, je mu záchranou – zvolil duchaplnou odpověď, že říká: „Už jste někdy viděli ukazatel cesty, který by šel tam, kam ukazuje?“

No, ale musíme přiznat, že to je sice chytrý nápad do diskuse, ale filosoficky neplatný. Bohužel je tomu tak, že filosof je zavázán být ukazatelem, který jde tím směrem, kam ukazuje. A totéž platí pro teologa. Farář přece nemůže kázat a chovat se úplně v nesouvislosti s tím, co káže.

Nejvýznamnějším případem sebepochopení filosofie, tradice později přisuzovaná Pythagorovi – a už jsem o tom tady trochu mluvil, tak to zkrátím – nejdůkladněji vyložená v Platonově *Hostině*, řeči Sókratově. Filosofie se vědomě a záměrně programově vzdává titulu *sofia*, moudrost, i když se těm prvním myslitelům ještě dává i později název *sofoi*. A to proto, že si je dobře vědoma, že filosofie může jenom milovat tu moudrost, kdežto sama moudrost je vyhrazena bohům.

Tady snad by bylo dobré vsunout malé *extempore* o vztahu filosofie k bohům, k božstvům, k božství, k božským věcem. Je to zvláštní, že ještě Sókratés, a to podle Platóna, takže nevíme, jestli to říkal Sókratés, ale je to v podání Platónově v tom *Symposiu*, ve své řeči jako poslední mluví – pak ještě mluví ten opilý Alkibiadés – ale ta poslední vážná řeč Sókratova, která původně měla pokračovat v těch oslavných řečech o na Eróta, na boha Eróta, a kterou koncipuje Sókratés tak, že vlastně Erós není bůh, nýbrž pouhý *daimón*, že není krásný, ale pouze po kráse touží a krásu miluje a tak dále, to jsem tady vykládal předvčím. Že ten své pojetí filosofie, tady je to pojetí, že filosofie je pouhou láskou k moudrosti nebo láskou k pravdě a nikoliv moudrostí nebo pravdou samotnou, že tuhle tu koncepci dává vyložit nejprve kněžce Diotimě. O ní historicky nic nevíme, nicméně je důležité, že tam je uvedena jako kněžka a Sókratés vzpomíná, že tedy – je to v dialogu Platónově, ale tam je osoba jednající Sókratés a Sókratés tam jakoby vzpomíná na to, jak byl uveden na cestu filosofie touto kněžkou.

Tam je dvojí vazba na božské věci. Jednak, že filosofie začíná tak, že iniciována je kněžkou, která sama nefilosofuje. Že není to kněžka, která ve vedlejší úvazku by filosofovala a uvedla Sókrata do filosofování, nýbrž uvádí do filosofování Sókrata, aniž by sama filosofovala. Ona mu jenom sděluje některé věci na základě své znalosti božských věcí a Sókratés sám si to interpretuje jako určitý pokyn,

určitou orientaci pro své filosofování. To je jedna věc a druhá věc, která je možná ještě důležitější, souvisí s tím, co to je náboženství a *mýthos*.

K tomu se dostaneme ještě víckrát a uvidíte, je to taky obsahem mé habilitační práce, relativně krátké, kterou jsem před dvaceti lety tady předložil a o které se teď v úterý bude jednat. A je to věc, se kterou vlastně nikdo ze zdejších profesorů tehdy ani dnes nesouhlasí. A asi nemůže souhlasit. Nicméně já na tomhle budu trvat a budu to stále opakovat a byl bych rád, abyste to aspoň vzali vážně a pustili si to hlavou.

Po mém soudu vzniklo nedorozumění, že křesťané se považují za lidi zbožné, nábožné a že křesťanství považují za náboženství. A vykládám to samozřejmě svou terminologií, která není stejná jako terminologie běžná, ale tou běžnou terminologií já to nemohu říct, takže mě musíte nechat, abych to řekl pomocí termínů, kterým dávám já svůj význam.

Já mám totiž za to, že náboženství je skutečně určitá epocha v dějinách, náboženská epocha, a že to je jakási závěrečná epocha té ohromně dlouhé, do nedozírna do minulosti sahající epochy mýtické. Archaický člověk myslel mýtický a jednal mýtický tak, že *mýthos* byl jeho *Eigenwelt*, jeho osvětí. On žil ve světě mýtu a v té skutečnosti, v které byl, se orientoval přes *prisma* toho mýtu. Čili on vlastně celý svůj život žil v mýtu. Jeho život byl integrován v mýtu.

Ale čím byla společnost, v níž člověk žil, ať už to byly kmeny, nebo později větší celky, čím ta společnost, to společenství, bylo komplikovanější, tím více složek života vyčnívalo z toho světa mýtu ven a nebylo v tom mýtu integrováno. Totiž *mýthos* pro to neměl dost schopnosti to integrovat, neměl pro to slova, neměl pro to žádné své povídání, což jest *mýthos*. *Mýthos* je povídání. Neměl pro to povídání. Lidé nejdřív si začali povídání vymýšlet, jenomže to už vlastně nebyl *mýthos*, to bylo mytologizování. Čili tam byla určitá logizace toho mýtu.

No a budeme pokračovat příště.